

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

кафедра спеціальної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
Центральноукраїнського державного
університету
імені Володимира Винниченка

професор Євген СОБОЛЬ

ПРОГРАМА
атестаційного іспиту

з олігофренопедагогіки та спеціальної психології

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Програму атестаційного іспиту
розглянуто та ухвалено
на засіданні кафедри
спеціальної освіти

Протокол № 9 від 13 січня 2026 року

В.о. завідувача кафедри Тетяна ОКОЛЬНИЧА

Пояснювальна записка

Програма атестації з фахових освітніх компонент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, складена на основі освітньо-професійної програми Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка і логопедія); Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2020 р. № 799 і включає в себе навчальні дисципліни спеціального методичного та корекційного психолого-педагогічного спрямування, а саме: «Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка)» та «Спеціальна психологія».

Присвоєння освітньої кваліфікації передбачає повне виконання вимог освітньої програми та індивідуального навчального плану здобувачем вищої освіти; проведення оцінювання за окремими освітніми компонентами, відповідно до яких здобувачі набувають компетентності та досягають результатів навчання, які необхідні для присвоєння освітньої кваліфікації; успішне проходження здобувачем вищої освіти практичної підготовки у відповідних обсягах з виконанням завдань, розроблених згідно освітнього стандарту; атестація; атестаційний іспит з присвоєння освітньої кваліфікації в межах кредитів, виділених для атестації здобувача.

Атестаційний іспит передбачає перевірку та оцінку рівня сформованості компетентностей у випускників програми, досягнення ними програмних результатів навчання. Програма атестаційного іспиту містить теоретичні питання і практичні завдання, які відображають зміст професійної, науково-предметної і практичної підготовки фахівця спеціальної освіти.

Компетентності, які мають продемонструвати випускники програми

Інтегральна Компетентність (ІК)	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології й характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні Компетентності (ЗК)	ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК-8. Здатність працювати в команді. ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

	ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	<p>СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.</p> <p>СК-2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення і розвитку спеціальної та інклюзивної освіти.</p> <p>СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.</p> <p>СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньокорекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.</p> <p>СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.</p> <p>СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.</p> <p>СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.</p> <p>СК-8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності.</p> <p>СК-9. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.</p> <p>СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.</p> <p>СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.</p> <p>СК-12. Здатність організовувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.</p> <p>СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.</p> <p>СК-14. Здатність до роботи із спільнотою – на місцевому, регіональному, національному, європейському і більш широкому глобальному рівнях з метою формування толерантного, гуманного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами, розвитку здатності до рефлексії, включаючи спроможність обдумувати як власні, так й інші системи цінностей.</p> <p>СК-15. Здатність аргументовано відстоювати власні професійні переконання, дотримуватись їх у власній фаховій діяльності.</p> <p>СК-16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.</p>

Результати навчання (РН), які мають засвідчити випускники програми

РН 01	Знати сучасні теоретичні основи спеціальної освіти відповідно до спеціалізації, застосовувати методи теоретичного та експериментального дослідження у професійній діяльності, релевантні статистичні методи обробки отриманої інформації, узагальнювати результати дослідження.
РН 02	Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти
РН 03	Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань
РН 04	Застосовувати для розв'язування складних задач спеціальної освіти сучасні методи діагностики психофізичного розвитку дітей, критично оцінювати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх

	інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рекомендації щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти
PH 05	Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньо-корекційного процесу в різних типах закладів
PH 06	Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з особливими освітніми потребами з врахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.
PH 07	Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом
PH 08	Організовувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку, діагностико-консультативну діяльність
PH 09	Мати навички комплектування та організації діяльності спеціальних закладів освіти, спеціальних груп у закладах дошкільної освіти, спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти тощо
PH 10	Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей
PH 11	Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.
PH 12	Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами
PH 13	Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.
PH 14	Реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії у ролі вчителя-дефектолога, асистента вихователя закладу дошкільної освіти, асистента вчителя закладу загальної середньої освіти тощо
PH 15	Застосовувати у професійній діяльності сучасні універсальні та спеціалізовані інформаційні системи та програмні продукти; бібліотечні ресурси та технології, зокрема електронні; спеціальну апаратуру та інструменти.
PH 16	Приймати обґрунтовані рішення з урахуванням цілей, ресурсних і законодавчих обмежень, ціннісних орієнтирів
PH 17	Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації

ПЕРЕЛІК ДИСЦИПЛІН ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ ЗА ФАХОМ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка)

Зазначений блок дисциплін обґрунтовує необхідність застосування особливих (корекційних, компенсаторних, реабілітаційних, абілітаційних) підходів щодо навчання та виховання осіб із порушенням когнітивного розвитку, озброює здобувача необхідним дидактичним та методичним інструментарієм для досягнення цілей спеціальної освіти.

Зокрема, Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка) обґрунтовує специфіку змісту спеціальної освіти, особливості застосування принципів, методів та організаційних форм навчання й виховання. Психологія дітей з порушенням інтелектуального розвитку розкриває психологічні особливості осіб з порушенням інтелекту, визначає психолого-педагогічні умови корекційного впливу на

порушений розвиток дитини з метою його поліпшення, максимально можливого виправлення типових недоліків у дошкільному та шкільному віці.

Мета: розкриття ролі теоретичних знань для успішної професійної підготовки; озброєння системою загальних і фахових компетентностей, як основи подальшої педагогічної майстерності; підготовка фахівця, який здатний розв'язувати складні задачі і практичні проблеми спеціальної освіти - корекції і компенсації порушень психічного розвитку, процесу соціалізації осіб із порушенням інтелекту різних вікових груп.

Завдання: методичні: сприяти міцному усвідомленому засвоєнню студентами змісту, організаційних форм і методів навчання й виховання дітей з порушенням інтелекту в спеціальних закладах дошкільної та загальної середньої освіти з метою їх навчання, виховання, розвитку та успішної соціальної адаптації; виховні: виховувати у студентів соціальну активність, здатність керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості; розвивальні: розвивати вміння планувати, організовувати і реалізовувати пізнавальні, розвиваючі і виховні аспекти педагогічного процесу в закладах освіти, забезпечувати диференційований підхід до вихованців, враховувати їхні індивідуальні особливості.

Зміст програми:

Загальні питання теорії корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіка).

Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка) як наука про виховання, навчання та шляхи корекції аномального розвитку дітей з порушеннями інтелекту. Предмет та завдання корекційної психопедагогіки в системі педагогічних наук. Зв'язок корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки) з медичними науками, загальними та спеціальними психолого-педагогічними дисциплінами, спеціальними методиками. Етапи розвитку та методи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки).

Спеціальна школа для дітей порушенням інтелектуального розвитку (заклад загальної середньої освіти). Типове положення про спеціальну загальноосвітню школу – інтернат (школу, клас) України для дітей з порушеннями фізичного або розумового розвитку.

Принципи відбору дітей у спеціальні освітні заклади, методи відбору. Склад та зміст роботи інклюзивно-ресурсних центрів. Корекція розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями як основне специфічне завдання освітнього процесу спеціальної школи. Сутність корекційно-виховної роботи. Опора на позитивні можливості учнів в освітньому процесі. Основні напрямки корекційної роботи у спеціальній школі. Засоби корекції.

Роль дошкільного виховання в корекції недоліків психофізичного розвитку та формування особистості дитини з інтелектуальними порушеннями. Завдання спеціальних закладів дошкільної освіти. Зміст освітньо-виховної та корекційної роботи в спеціальному закладі дошкільної освіти. Специфіка професійної діяльності дефектолога та вихователя.

Провідна роль вчителя-дефектолога у навчанні та вихованні дітей з інтелектуальними порушеннями. Професійно-педагогічні та особистісні якості олігофренопедагога. Професійні знання та вміння. Протипоказання професії дефектолога.

Основи дидактики корекційної психопедагогіки (теорія навчання).

Основні вимоги до змісту освіти в спеціальній школі (корекційна спрямованість, концентричність розташування матеріалу, реалізація міжпредметних зв'язків, диференціація, науковість, доступність). Характеристика змісту освіти в спеціальній школі, її освітньо-виховне та корекційне значення. Характеристика основних документів, у яких відображений зміст освіти, принципи побудови навчального плану та навчальних програм.

Шкільні підручники, основні вимоги до них. Характеристика принципів спеціальної дидактики (виховуючий характер навчання, принципи науковості, доступності знань, систематичності та послідовності в навчанні, міцності, наочності знань, свідомості та активності навчання, індивідуальний та диференційований підхід до дітей з інтелектуальними порушеннями, корекційна спрямованість навчання, керівна роль вчителя у навчанні). Корекційно-розвиваюча та практична спрямованість принципів навчання в спеціальній школі.

Поняття про методи та засоби навчання. Сучасні класифікації методів навчання у спеціальній школі: за джерелом знань, дидактичною метою, характером пізнавальної діяльності учнів; методи організації, здійснення та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності. Критерії відбору методів навчання. Характеристика особливостей реалізації в спеціальній школі методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Раціональне поєднання методів навчання. Елементи програмованого та проблемного навчання в спеціальній школі. Використання комп'ютерних технологій.

Урок як основна форма організації шкільного навчання. Сучасні психолого-педагогічні вимоги до уроку. Особливості уроку в спеціальній школі. Типи та структура уроків. Підготовка вчителя до уроку. Зміст та методи аналізу уроку відповідно до корекційної спрямованості. Екскурсія як форма навчальної роботи в спеціальній загальноосвітній школі. Підготовка до екскурсії, вимоги до її проведення. Функції перевірки та оцінки знань, умінь і навичок учнів спеціальної загальноосвітньої школи. Види перевірки знань, їх особливості. Стимулююча та корекційна роль оцінки в спеціальній школі. Критерії оцінювання знань, умінь, навичок. Специфіка контролю знань, умінь та навичок в спеціальній школі, вимоги до його організації. Умови ефективності контролю за навчально-пізнавальною діяльністю учнів із порушенням інтелекту.

Теоретико-методичні основи виховання дітей із порушенням інтелектуального розвитку (теорія виховання).

Сучасні проблеми виховання школярів з інтелектуальними порушеннями. Завдання та зміст виховання в спеціальній школі. Особливості виховного процесу. Принципи виховання і спрямованість їх на засвоєння учнями загальнолюдських цінностей, зв'язок виховання з життям; єдність свідомості і поведінки; виховання засобами праці і колективу. Основні методи виховання учнів спеціальної школи, особливості їх реалізації. Характеристика методів формування моральної свідомості,

поведінки аномальної дитини; методів стимулювання дітей з інтелектуальними порушеннями. Корекційна спрямованість методів самовиховання. Диференціація методів виховання та засобів корекційно-виховної роботи в залежності від індивідуальних особливостей розвитку дітей з порушенням інтелекту, соціальних умов виховання.

Значення колективу у вихованні учнів спеціальної школи. Корекційний вплив колективу на особистість школяра з інтелектуальними порушеннями. Особливості формування дитячого колективу у спеціальній школі. Стадії розвитку колективу. Вивчення класного колективу. Шляхи формування колективу школярів з інтелектуальними порушеннями. Індивідуальний та диференційований підхід до учнів залежно від психофізичних особливостей, структури порушень та стадії розвитку колективу. Педагогічне керівництво колективом. Учніське самоуправління в спеціальній школі.

Актуальність, завдання та сутність морального виховання учнів спеціальної школи в сучасних умовах. Особливості формування моральних уявлень і понять у дітей з інтелектуальними порушеннями. Шляхи морального виховання в навчальній, позакласній та позашкільній роботі. Форми та методи морального виховання учнів спеціальної школи.

Значення трудового виховання в корекції психофізичних порушень учнів з інтелектуальними порушеннями. Завдання та зміст трудового виховання у спеціальній школі.

Сутність та завдання естетичного виховання в спеціальній школі, його роль в реалізації корекційних завдань школи. Зміст, форми і методи естетичного виховання в освітньому процесі і позакласній роботі. Педагогічне керівництво естетичним вихованням.

Актуальність та значення екологічного виховання учнів спеціальної школи. Завдання екологічного виховання. Форми та методи екологічного виховання школярів з інтелектуальними порушеннями у процесі навчання та позакласної роботи.

Роль позакласної роботи в корекції недоліків психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, формування їх особистості. Завдання та особливості позакласної роботи в школах-інтернатах і групах подовженого дня. Форми та зміст навчальної, корекційної, виховної позакласної роботи. Впровадження засобів народознавства у позакласну роботу спеціальної школи. Особливості гурткової роботи. Особливості та зміст виховання дитини з інтелектуальними порушеннями в сім'ї. Форми та методи роботи спеціальної загальноосвітньої школи з сім'ями школярів.

Основна література:

1. Бондар В.І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці. Київ, 2005. 174 с.
2. Гриценюк Л. І. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України. К. : «Ніка-Центр», 2005. 30 с.

3. Завітренко Д.Ж., Рацул А.Б. Корекційна психопедагогіка. Харків: ФОП «Піскова М.А.», 2023. 86 с.
4. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка : компактний навчальний курс: навч. пос. для ВНЗ. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2008. 204 с.
5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
6. Кравченко А. І. Вступ до спеціальності. Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Корекційна освіта» (Логопедія) вищих педагогічних навчальних закладів. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. 268 с.
7. Мельніченко Т. В. Вступ до спеціальності: Логопедія. Модуль 2 : навч.-метод. посіб. - 2-ге вид., доопр. та доповн. - К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2023.
8. Островська К. О., Качмарик Х. В., Дробіт Л. Р. Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра. Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2017. 124 с.
9. Синьов В. М. Основи дефектології: навч. посібник Київ: Вища школа, 1994. 143 с.
10. Синьов В. М., Кобернік Г. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Київ: Видавництво НПУ, 2012. 143 с.
11. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології. Монографія. Київ: МП Леся, 2009. 484 с.
12. Шульженко Д. І. Корекційний розвиток аутичної дитини:[книга для батьків та педагогів]. Київ: Д. М. Кайдун, 2011. 344 с.

Додаткова література:

1. Мартинчук О. В., Маруненко І. М. Луцько К. В. та ін. Спеціальна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: АСК, 2004.
3. Рацул А. Б., Шишова І. О., Рацул О. А. Корекційна педагогіка. Навч.посібник. Кіровоград: «Код», 2012. 356 с.
4. Як зробити онлайн-уроки інклюзивними: практичні рекомендації /упорядники Н. Софій, О. Федоренко. Київ, 2021. 28 с.
5. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навчально-методичний посібник / Миронова С.П. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.
6. Окольніча Т. В. Теорія і практика розвитку спеціальної освіти в Україні (XIX століття – до сьогодення): монографія. Дніпро : Середняк Т. К., 2026. 157 с.
7. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження / О.Федоренко, О.Мартинчук, Н.Софій, Г.Лук'янова, О.Кошіль, Т.Симоненко, Л.Байда, Ю.Найда. Київ: ФОП Парашин, 2020, 122 с.

СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Вивчення дисципліни «Спеціальна психологія» передбачає надання теоретичних та практичних знань із предмету, що забезпечує професійну підготовку майбутніх фахівців спеціальної освіти.

Мета: опанування студентами системою знань із основ спеціальної психології для забезпечення їхньої підготовки до практичної діяльності та удосконалення знань і умінь щодо здійснення корекційної функції професійної діяльності фахівця спеціальної освіти.

Завдання:

- вивчення закономірностей психічного розвитку особи з особливостями у психофізичному розвитку, як необхідної умови корекційно спрямованої навчальної та виховної роботи;
- ознайомлення студентів із категоріальним апаратом, теоретичними основами, предметом, завданнями, методами спеціальної психології та специфіки їх використання щодо вивчення осіб із психофізичними порушеннями, класифікацією порушень психофізичного розвитку;
- опанування методами дослідження психологічних особливостей осіб з різними психофізичними порушеннями (інтелектуального розвитку, мовленнєвого розвитку, опорно-рухового апарату, слуху, зору, роботи внутрішніх органів).
- вивчення психологічних характеристик психічного розвитку, пізнавальної діяльності, особистості осіб із порушеннями розумового розвитку, методи їх корекції, основи психологічної реабілітації та абілітації осіб із різними психофізичними порушеннями.

Зміст програми:

Загальні основи спеціальної психології.

Предмет і завдання спеціальної психології. Міждисциплінарні зв'язки спеціальної психології. Методи та принципи дослідження у спеціальній психології. Поняття "дитина з порушеннями психофізичного розвитку". Класифікація порушень психофізичного розвитку. Складові спеціальної психології. Порушення розвитку та його структура. Структура порушення при різних дизонтогеніях. Загальні та специфічні закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями. Специфічні закономірності розвитку при різних дизонтогеніях. Чинники психічного розвитку дитини та параметри дизонтогенезу. Основні категорії спеціальної психології: корекція, компенсація, копінг-стратегії, гіперкомпенсація, психологічний захист, декомпенсація і псевдокомпенсація, реабілітація, абілітація, соціалізація, адаптація.

Психічний розвиток особистості при різних дизонтогеніях.

Дизонтогенез інтелектуального розвитку. Олігофренія та деменція: спільні риси та відмінності. Відмінність олігофренії від затримки психічного розвитку та алалії. Основні прояви затримки психічного розвитку. Особливості психофізичного розвитку при розладах аутистичного спектру (РАС). Ознаки РАС, ранні прояви. Особливості психічного розвитку дітей з аутизмом впродовж перших трьох років життя. Особливості психічного розвитку дітей з аутизмом впродовж дошкільного дитинства. Особливості сенсорного сприйняття при РАС. Типові страхи у дітей з аутизмом. Психологічна підтримка сім'ї з дитиною з РАС. Підготовка дитини з РАС до навчання: психологічний аспект. Корекція та психотерапія при РАС. Альтернативна комунікація. Синдром Аспергера та синдром Ретта.

Психофізичний розвиток при розладі дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ). Супровід дітей із РДУГ, мультидисциплінарний підхід. Особливості психофізичного розвитку при синдромі Дауна. Психокорекційна робота з дітьми з синдромом Дауна.

Особливості та причини дизгармонійного розвитку дитини. Акцентуованість характеру підлітка. Обдарована дитина: психологічні проблеми розвитку. Обдаровані діти з аутистичними рисами особистості.

Психічний розвиток при сенсорних порушеннях. Сутність сурдопсихології, предмет та задачі. Чинники порушень слуху. Класифікація порушень слуху: глухі, пізньооглухлі, туговухі. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з порушеннями слуху.

Тифлопсихологія – предмет та задачі. Чинники порушення зору. Класифікація порушень зору: незрячі, слабозорі. Загальна характеристика особливостей психічного розвитку дітей з порушеннями зору.

Психічний розвиток при порушеннях опорно-рухового апарату. Порушення опорно-рухової сфери – дитячий церебральний параліч (ДЦП). Чинники виникнення ДЦП. Форми ДЦП: спастична деплегія, геміпаретична, гіперкінетична, подвійна гіплегія, атонічно-астатична. Загальна характеристика психічного розвитку дітей з ДЦП.

Основна література:

1. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. навч. посіб. К.: центр учбової літератури, 2023.
2. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: підручник. К.: Академія, 2020.
3. Колупаєва А.В., Діти з особливими потребами та організація їх навчання. [Видання доповнене та перероблене]: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук., К.: Видавнича група: «АТОПОЛ», 2011.
4. Пахомова Н. Г., Кононова М.М. Спеціальна психологія. Полтава: АСМІ, 2015.

5. Синьов В. М. Психологія розумово відсталого дитини: підручник. К.: Знання, 2008.
6. Синьова Є.П. Тифлопсихологія. психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору: підручник. К.: Знання, 2008.
7. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму: монографія. К.: Фенікс, 2010.
8. Спеціальна психологія. У питаннях і відповідях: навчальний посібник / укл. О. В. Чепка. Умань: ВПЦ «Візаві», 2016.
9. Спеціальна психологія: тексти. Ч. 2. / За ред. М. П. Матвєєвої, С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний ун-т, 2001. 142 с.
10. Байда С. П. Особливості психологічного консультування осіб з панічними розладами. *Наукові перспективи*. (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»). Київ. № 10(52). 2024 С. 1077–1088.
11. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.

Додаткова література:

1. Бондар В. І. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шляхи від інституалізації до інтеграції / В. І. Бондар, В. М. Синьов. *Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського ун-ту ім. І. Огієнка*. Вип. 12. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С. 461–470.
2. Вдовенко В.В., Чистовська Ю.Ю., Джигун Л.М., Гребенюк О.В. Психічний розвиток та його особливості у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Перспективи та інновації науки*. Серія: Психологія. Вип. № 1(47), 2025. С. 1854 – 1869. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47))
3. Вдовенко В.В., Марциняк-Дорош О., Гаркавенко Н. Соціально-психологічні проблеми гіперактивної поведінки дітей дошкільного віку. *Наукові перспективи*. Серія: Психологія. №9. 2024. С.1088–1098. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-1088-1098](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-1088-1098)
4. Вдовенко В.В., Мацкевіч Ю.Р., Ніколаєнко Я.М. Сучасні технології інклюзивного навчання в ЗЗСО України. *Вісник науки та освіти*. № 8(14). 2023. С.461–470. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-461-470](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-461-470)
5. Вдовенко В.В., Мойсенко І.М., Марціновська І.П. Особливості навчання дітей з аутизмом: педагогічний вимір. *Вісник науки та освіти*. № 11(17). 2023. С.557–570. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-557-570](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-557-570)
6. Вдовенко В.В., Кашуба Л.В. Методичні основи навчання елементам комп'ютерної графіки молодших школярів із легким порушенням інтелектуального розвитку. *Наукові записки*. Вип.190, Кропивницький: КОД, 2020. С.85–90. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-190-85-90>
7. Островська К. О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: монографія. Львів: Друкарня "Справи Кольпінга в Україні", 2019.
8. Островська К.О. Особливості соціальної компетентності у дітей з різним рівнем аутизму. *Практична психологія і соціальна робота*. К., 2013.

9. Спеціальна психологія: тексти: ч. 1. / За ред. М. П. Матвєєвої, С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний ун-т, 1999.
10. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Загальна редакція Л. Малогулко. Київ, 2018. 208 с.
11. Тарасун В. В. Аутологія: теорія і практика: підручник. К.: Вадекс, 2018. 390 с.
12. Viktoriia Vdovenko, Olha Kovalova, Dina Shulzhenko, Nelia Bihun, Tamara Kryvonis, Larysa Absalyamova. *Modern Methods of Psychotherapy and Psychocorrection BRAIN*. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. 2022, September 2022 Volume 13, Issue 3, pages: 152–165 | <https://doi.org/10.18662/brain/13.3/359>
13. Liudmila Kashuba, Viktoriia Vdovenko. Peculiarities of Training Future Teachers for the Formation of Socio-Economic Competence of Younger Schoolchildren With Intellectual Disabilities. Promising Scientific Achievements in Science, Education and Production. 2024. *Series of monographs Slovak Publishing House NES Nov? Dubnica s.r.o. Monograph 3. Nov? Dubnica, Slovensk? Republika. P.6–25.* <https://dspace.bdupu.org.ua/handle/123456789/4329>

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Учень з інтелектуальним порушенням засвоює матеріал значно повільніше за однокласників. Запропонуйте: Які принципи оцінювання слід застосувати? Як фіксувати індивідуальні досягнення учня? Як підтримати навчальну мотивацію учня?
2. Зробіть аналіз навчальної ситуації з низькою навчальною мотивацією учня. Максим, 8 клас, почав ігнорувати домашні завдання з математики. На уроках він пасивний, часто відволікається. Його результати за поточну чверть суттєво знизилися.
3. Батьки учня з порушенням інтелекту заперечують необхідність корекційних занять і не виконують рекомендацій педагогів. Проаналізуйте причини такої позиції батьків. Запропонуйте стратегію педагогічного консультування. Які аргументи доцільно використовувати?
4. Складіть короткий план роботи вчителя-дефектолога та асистента вчителя.
5. Розробіть корекційно-розвивальне заняття з урахуванням рівня пізнавальної діяльності дитини.
6. Запропонуйте, як провести спостереження за розвитком дитини в ігровій діяльності, щоб виявити ознаки інтелектуального порушення?
7. Запропонуйте види вправ для розвитку мовлення дитини.
8. Розробіть ІІР для учня з інтелектуальними порушеннями (практичний алгоритм).
9. Розробіть стратегію партнерських відносин з батьками дитини з комплексними порушеннями, щоб допомогти їм прийняти особливості дитини та активно включитися в корекційний процес.

10. Складіть поетапний план як організувати корекційне заняття з формування навичок самообслуговування для дітей з інтелектуальними порушеннями.
11. Розробіть фрагмент корекційно-розвивального заняття з розвитку мислення.
12. Опишіть структуру уроку в класі для дітей з інтелектуальними порушеннями.
13. Запропонуйте педагогічні стратегії корекції поведінки та проаналізуйте можливі причини поведінки.
14. Проаналізуйте ситуацію: учень 3 класу з ЗПР постійно відволікається, не виконує завдання, агресивно реагує на зауваження. Запропонувати шляхи корекції поведінки та навчання.
15. Як відрізнити дитину з порушенням інтелекту від дитини з високим потенціалом, що має низьку мотивацію до навчання?
16. Запропонуйте організацію психологічного спостереження за дитиною з ООП у закладі освіти.
17. Запропонуйте підходи до адаптації навчального завдання з урахуванням індивідуальних психічних можливостей дитини.
18. Наведіть приклади завдань для розвитку уваги та пам'яті у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями.
19. Виділіть причини виникнення поведінкових труднощів у дітей з ООП та запропонуйте способи їх відмежування від реакцій на перевантаження або стрес.
20. Запропонуйте шляхи забезпечення позитивного психологічного клімату в інклюзивному класі.
21. Виокреміть відмінності між порушеннями інтелектуального розвитку та затримкою психічного розвитку.
22. Опишіть алгоритм дій психолога у ситуації прояву агресії або самостимуляції у дитини з ментальними порушеннями.
23. Проведіть моделювання бесіди з батьками, які перебувають на стадії «шоку» або «заперечення» після встановлення діагнозу дитині.
24. Складіть рекомендації для вчителя інклюзивного класу щодо адаптації навчального матеріалу для дитини з порушеннями мовлення.
25. На основі опису поведінки дитини розмежуйте схожі стани (наприклад, педагогічну занедбаність і легкий ступінь інтелектуального порушення).
26. Сформулюйте психологічну складову Індивідуальної програми розвитку (ІПР) для дитини з порушеннями опорно-рухового апарату.
27. Розробіть фрагмент корекційно-розвиткового заняття для дитини з розладами аутистичного спектра спрямованого на розвиток комунікативних навичок.
28. Запропонуйте методи психологічної діагностики, які можуть застосовуватися у роботі з дітьми з ООП з дотриманням етичних норм.
29. Запропонуйте шляхи емоційної підтримки у процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами.
30. Запропонуйте ефективні шляхи профілактики булінгу щодо дітей з особливими освітніми потребами.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання результатів складання атестаційного іспиту здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, здійснюється членами екзаменаційної комісії на основі загальних принципів: об'єктивності, індивідуальності, диференційованого підходу, комплексності, етичності. Кількісне і якісне оцінювання рівня якості підготовки бакалавра здійснюється за комплексною системою оцінювання: поєднання Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) (за шкалою «А», «В», «С», «D», «Е», «FХ», «F»); національної (за шкалою «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та системи оцінювання ЦДУ імені Володимира Винниченка -за стобальною шкалою.

Екзаменаційний білет містить три питання (два – теоретичні, одне – практичне) із олігофренопедагогіки та спеціальної психології. Усі питання побудовані із урахуванням майбутньої професійної діяльності випускників на основі відповідних нормативних документів (Стандарт вищої освіти, Національна рамка кваліфікацій, Освітньо-професійна програма).

Оцінювання відповідей проводиться членами ЕК окремо за кожним питанням. Після закінчення доповідей колективно обговорюються результати. Підсумковий бал – це сума балів за результатами оцінювання відповідей здобувачів на три питання екзаменаційного білета: 2 теоретичні питання та практичне завдання.

Відповідь здобувачів оцінюють за такими основними критеріями:

- повнота висвітлення змісту питання;
- уявлення про новітні досягнення у галузі знань;
- логіка побудови відповіді;
- зв'язок теоретичного матеріалу з практичним;
- правильність усного мовленнєвого оформлення відповіді.

Кожне з теоретичних питань екзаменаційного білету оцінюється максимально 25 балами за критеріями:

Здобувач дає повну і вичерпну відповідь на питання білета. Здобувач на високому рівні опанував програмний матеріал; вміє обґрунтовувати знання, аналізувати явища та об'єкти, які вивчаються у їх взаємозв'язку і розвитку; чітко, лаконічно, логічно відповідає на поставлені питання. Вільно володіє науковою термінологією, змістом відповіді на питання білета, має власні погляди, наводить приклади, що ілюструють відповідь (20-25 балів).

Здобувач опанував програмний матеріал, вміє обґрунтовувати знання, дає аргументовані відповіді на поставлені питання. Під час відповіді здобувач допускав деякі неточності або надав неповну відповідь за умови, що принципові моменти питання розкриті правильно (15-19 балів).

Здобувач виявив знання програмного матеріалу, дає аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні неточності, допускає несуттєві помилки. Відповідь на поставлене питання загалом наведено, але немає переконливої аргументації та логічності її викладення, неточні формулювання понятійного апарату, характеристик певних об'єктів, висновків (10-14 балів).

Здобувач розкрив сутність питання у загальних рисах, зробив слабкі висновки. Здобувач володіє незначним фактологічним матеріалом. Відповідь показує

посереднє знання основного програмного матеріалу, містить суттєві помилки при трактуванні понятійного апарату, порушено логіку викладення матеріалу (5-9 балів).

Відповідь на запитання неповна та містить суттєві помилки, поверхове знання понятійного апарату, значно порушено логіку викладення матеріалу (1-4 балів).

Відповідь неправильна або відсутня (0 балів).

Практичне завдання оцінюється максимально в 50 балів.

Критерії оцінювання практичних завдань

50-45 балів	Здобувач глибоко знає теоретичний матеріал і застосовує його на практиці. Вміє вільно спілкуватися та ефективно передавати знання. Розуміє вікову психологію дітей з ООП. Вміє створювати умови для їх розвитку, уміє спланувати завдання діяльності, правильно структурує форму роботи, відповідно її типу і виду, обирає ефективні методи і прийоми, відповідно віку дітей і поставленим завданням. Творчо підходить до вирішення завдань. Володіє сучасними цифровими інструментами. Здатний аналізувати власну діяльність та вдосконалювати її.
44-39 балів	Здобувач глибоко знає теоретичний матеріал і застосовує його на практиці. Вміє вільно спілкуватися та ефективно передавати знання. Розуміє вікову психологію дітей з ООП. Вміє створювати умови для їх розвитку, уміє спланувати завдання діяльності, правильно структурує форму роботи, відповідно її типу і виду, володіє багатим спектром методів. Творчо підходить до вирішення завдань. Володіє сучасними цифровими інструментами. Здатний аналізувати власну діяльність та вдосконалювати її. Однак під час відповіді здобував допустив деякі неточності.
38-33 бали	Здобувач добре знає теоретичний матеріал і застосовує його на практиці. Вміє на достатньому рівні спілкуватися та ефективно передавати знання. Розуміє вікову психологію дітей з ООП. Вміє створювати умови для їх розвитку, завдання діяльності планує не зовсім точно, використовує достатній мінімум методів та прийомів. Традиційно підходить до вирішення завдань. Добре володіє сучасними цифровими інструментами. Здатний аналізувати власну діяльність та вдосконалювати її. Однак застосовує знання і вміння у стандартних ситуаціях, недостатньо володіє категоріальним апаратом, під час відповіді здобував допускає окремі неточності.

32-28 балів	Здобувач задовільно знає теоретичний матеріал, застосовує його на практиці. Вміє на достатньому рівні спілкуватися та ефективно передавати знання. Розуміє вікову психологію дітей з ООП. Завдання діяльності планує не зовсім точно, які реалізуються частково, обрані методи та прийоми малоефективні. Недостатньо володіє сучасними цифровими інструментами. Здатний аналізувати власну діяльність та вдосконалювати її. Відповідь здобувача нечітка, неповна, містить декілька суттєвих неточностей, у процесі розв'язання практичних завдань допущені помилки і порушена логіка, що вплинуло на результат та правильність висновків.
27-22 бали	Здобувач показав слабкі вміння і навички застосування теоретичного матеріалу на практиці. Вміє на достатньому рівні спілкуватися та передавати знання. Розуміє вікову психологію дітей з ООП. Завдання частково не відповідають віковим можливостям дітей. Недоцільно використовує деякі методи і прийоми, окремі методи не вміє правильно застосовувати. Не достатньо володіє сучасними цифровими інструментами. Здатний аналізувати власну діяльність та вдосконалювати її. Відповідь на практичне завдання білета неточна, мало аргументована, з порушенням послідовності викладу.
21-16 балів	Здобувач виявив фрагментарні знання, продемонстрував слабкі навички і вміння. Відповідь на практичне завдання білета неточна, неаргументована, з порушенням послідовності викладу.
15-0 балів	Здобувач не опанував змістом програми в мінімальному обсязі.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
90-100	відмінно	
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно	
1-34	незадовільно	